

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

297

Rola podmiotów sektora publicznego, gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w kreowaniu i wspieraniu zrównoważonego rozwoju

Redaktorzy naukowi

Jacek Adamek

Teresa Orzeszko

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-334-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Bartosz Bartniczak: Pomoc publiczna jako instrument wspierający ochronę środowiska w Polsce.....	13
Szymon Bryndziak: Wybrane preferencyjne rozwiązania w podatku dochodowym od osób fizycznych a nierówności społeczne.....	23
Dorota Burzyńska: Bariery implementacji koncepcji budżetu zadaniowego w jednostkach samorządu terytorialnego.....	32
Anna Doś: Analiza skłonności mieszkańców województwa śląskiego do ponoszenia kosztów ograniczenia zużycia zasobów naturalnych.....	41
Justyna Dyduch: Wpływ przychodów ze sprzedaży praw majątkowych wynikających ze świadectw pochodzenia energii na sytuację finansową wybranych przedsiębiorstw	51
Krzysztof Dziadek: Rola ewaluacji w dystrybucji środków pomocowych z Unii Europejskiej.....	62
Aleksandra Ferens: Rachunkowość jako system pomiaru dokonań jednostki gospodarczej w środowisku przyrodniczym.....	72
Joanna Florek, Dorota Czerwińska-Kayzer: Zróżnicowanie kosztów pracy w Polsce i krajach Unii Europejskiej w warunkach zrównoważonego rozwoju.....	83
Katarzyna Goldman: Analiza płynności finansowej z uwzględnieniem strategii dochód–ryzyko.....	92
Wojciech Hasik: Wartość godziwa w kontekście zrównoważonego rozwoju.	102
Beata Iwasieczko: Ład korporacyjny w warunkach zrównoważonego wzrostu a rachunkowość.....	109
Wiesław Janik: Polityka klimatyczna UE jako czynnik kosztotwórczy produkcji energii elektrycznej	118
Angelika Kaczmarczyk: Mała przedsiębiorczość a jednostki samorządu terytorialnego	127
Anna Katola: Rola samorządu terytorialnego w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich.....	136
Dariusz Kielczewski: Zielone zamówienia publiczne jako przejaw działań finansowych sektora publicznego na rzecz zrównoważonego rozwoju	147
Anna Kobialka, Elżbieta Kołodziej: Wpływ polityki podatkowej gmin na rozwój regionu na przykładzie województwa lubelskiego.....	156
Joanna Koczar: Społeczna odpowiedzialność biznesu a rosyjskie społeczeństwo	166

Bożena Kolosowska, Agnieszka Huterska: Wpływ działań społecznie odpowiedzialnych na redukcję kosztów operacyjnych na przykładzie wybranych spółek giełdowych należących do RESPECT Index	176
Dariusz Kotarski: Zrównoważony rozwój uzdrowiska a realizacja funkcji zaspokajania potrzeb zdrowotnych	186
Barbara Kryk: Analiza kosztów i korzyści w ocenie efektywności ekologicznej i społecznej.....	195
Alina Kulczyk-Dynowska: Inwestycje infrastrukturalne Karkonoskiego Parku Narodowego a zrównoważony rozwój obszaru.....	205
Agnieszka Lorek: Finansowanie gospodarki odpadami komunalnymi	215
Dorota Michalak: Zarządzanie ryzykiem pogodowym w przedsiębiorstwach regionu łódzkiego na przykładzie branży budowlanej. Analiza dostępnych instrumentów zabezpieczających.....	224
Monika Myszowska: Nierówności społeczne a ulgi w polskim systemie podatkowym – przykład ulgi na wychowanie dzieci w podatku dochodowym od osób fizycznych	234
Marek Ossowski: Idea ośrodków odpowiedzialności a społeczna odpowiedzialność podmiotów gospodarczych.....	243
Katarzyna Piotrowska: Innowacje a rachunkowość.....	254
Marta Postuła: Korekta fiskalna narzędziem utrzymywania finansów publicznych w równowadze.....	263
Michał Ptak: Metody internalizacji kosztów zewnętrznych związanych z emisją gazów cieplarnianych.....	273
Paulina Sławińska: Wpływ ulg podatkowych na pogłębienie nierówności społecznych w Polsce	282
Ewa Spigarska: Świadomość społeczna mieszkańców w zakresie gospodarki odpadami na przykładzie wspólnot mieszkaniowych.....	290
Katarzyna Strzała-Osuch, Olexandr Petushyn'sky: Społeczno-ekonomiczno-środowiskowe koszty i korzyści wydobywania gazu łupkowego w Polsce na tle doświadczeń amerykańskich	300
Piotr Szczypa: Strategiczna karta wyników jako narzędzie rachunkowości społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa – aspekty proekologiczne.....	310
Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman: Pojęcia zrównoważonego rozwoju i równoważenia rozwoju dla potrzeb finansowania przez jednostki samorządu terytorialnego województwa łódzkiego	319
Damian Walczak: Środki z UE w gospodarstwach rolnych jako element strategii zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce	328
Joanna Wieczorek: Rachunek kosztów działań usług medycznych jako podstawa wyboru efektywnych kontraktów.....	337
Stanisław Wieteska: Realizacja idei zrównoważonego rozwoju w zakresie gospodarki odpadami w Polsce w latach 2000-2011	347

Jolanta Wiśniewska: Badanie sprawozdań finansowych małych i średnich przedsiębiorstw	358
Izabela Witzak: Znaczenie strategii zarządzania kapitałem obrotowym firmy	368
Wojciech Zbaraszewski: Finansowanie obszarów chronionych w Federacji Rosyjskiej	378
Dagmara K. Zuzek: Teoria a praktyka wobec koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce.....	387

Summaries

Bartosz Bartniczak: State aid as an instrument supporting environmental protection in Poland	22
Szymon Bryndziak: Selected tax expenditures in personal income tax in the context of social inequalities	31
Dorota Burzyńska: Barriers of implementing the concept of performance budget in local government units	40
Anna Doś: Analysis of Silesia inhabitants propensity to bear the costs of limiting natural resources exploitation.....	50
Justyna Dyduch: Influence of revenues from sales of energy certificates on the financial situation of selected enterprises.....	61
Krzysztof Dziadek: The role of evaluation in the distribution of EU funds... ..	71
Aleksandra Ferens: Accounting as a system for measuring achievements of business entity in natural environment.....	82
Joanna Florek, Dorota Czerwińska-Kayzer: The diversification of labour costs in Poland and the European Union in the conditions of sustainable development.....	91
Katarzyna Goldmann: Financial liquidity analysis including risk-return strategy	101
Wojciech Hasik: Fair value in the context of sustainable development	108
Beata Iwasieczko: Corporate governance in terms of sustainable growth and accounting.....	117
Wiesław Janik: Climate policy of the European Union as a cost-generating factor in electricity production	126
Angelika Kaczmarczyk: Small enterprises and local government	135
Anna Katola: The role of local government in the sustainable development of rural areas	146
Dariusz Kielczewski: Green public procurement as a manifestation of financial activities of public sector for sustainable development.....	155
Anna Kobiółka, Elżbieta Kołodziej: Impact of communes fiscal policy on regional development basing upon Lublin Voivodeship.....	165

Joanna Koczar: Corporate social responsibility versus Russian society.....	175
Bożena Kołosowska, Agnieszka Huterska: The influence of socially responsible actions on reduction of operational costs performed by selected public limited companies listed on the RESPECT Index	185
Dariusz Kotarski: Sustainable development of spas and a function of meeting health needs	194
Barbara Kryk: Cost-Benefit Analysis in the assessment of the environmental and social effectiveness	204
Alina Kulczyk-Dynowska: Infrastructural investments of the Karkonosze National Park vs. sustainable development of the area.....	214
Agnieszka Lorek: Financing of municipal waste system	223
Dorota Michalak: Weather risk management in companies in Łódź region as an example of the construction industry. An analysis of available hedging instruments	232
Monika Myszkowska: Social inequalities and the reliefs in the Polish tax system – example of child-rearing allowance in personal income tax.....	242
Marek Ossowski: Idea of responsibility centers vs. corporate social responsibility	253
Katarzyna Piotrowska: Innovation and accounting	262
Marta Postuła: Fiscal adjustment as a tool for public finance balance maintenance.....	272
Michał Ptak: Measures for internalizing external costs of greenhouse gas emissions.....	281
Paulina Sławińska: Impact of tax reliefs on deepening of social inequalities in Poland	289
Ewa Spigarska: The citizens' public awareness of waste management on the example of housing associations.....	299
Katarzyna Strzala-Osuch, Olexandr Petushyns'ky: Socio-economic and environmental costs and benefits of shale gas extraction in the context of American experience.....	308
Piotr Szczypa: Balanced Scorecard as a corporate social responsibility accountancy tool – proecological aspects.....	318
Magdalena Ślebocka, Aneta Tylman: The concepts of sustainable development and balancing of development for financing needs by local authorities of Łódź Voivodeship.....	327
Damian Walczak: European Union funds in farms as an important element of sustainable development of rural areas in Poland	336
Joanna Wiczorek: Activity-Based Costing of medical services as a basis for choosing of effective medical contracts	346
Stanisław Wieteska: The implementation of sustainable development in the area of waste management in Poland in the years 2000-2011	357

Jolanta Wiśniewska: Research of small and medium enterprises financial reports	367
Izabela Witzak: The role of working capital policy management	377
Wojciech Zbaraszewski: Financing protected areas in Russia.....	386
Dagmara K. Zuzek: Theory and practice towards Corporate Social Responsibility of small and medium enterprises	395

Damian Walczak

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ŚRODKI Z UE W GOSPODARSTWACH ROLNYCH JAKO ELEMENT STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE

Streszczenie: Rolnictwo jako sektor jest szczególnie narażone na negatywne zachowania, które mogą wpływać na rozwój zrównoważony obszarów wiejskich. To właśnie rolnictwo opiera się na wykorzystywaniu zasobów naturalnych celem wyżywienia ludności oraz zapewnienia producentom rolnym odpowiednich dochodów. Ze względu na istotne środki finansowe, które z Unii Europejskiej trafiają do wszystkich gospodarstw rolnych, zarówno tych, które funkcjonują wyłącznie celem generowania korzyści pozaprodukcyjnych (dopłaty, ubezpieczenie w KRUS-ie), jak i tych, które się dynamicznie rozwijają, gospodarstwa rolne w Polsce można uznać za przestrzegające zasad zrównoważonego rozwoju.

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolne, obszary wiejskie.

1. Wstęp

Zrównoważony rozwój to taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokajane bez ograniczania możliwości przyszłych pokoleń do zaspokajania ich własnych potrzeb [United Nations 1987]¹.

Oczywiście rozwój zrównoważony dotyczy wielu aspektów/sfer, począwszy od trzech najczęściej wymienianych w literaturze: społecznej (równość społeczna i dobrobyt), środowiskowej (tradycyjna ochrona środowiska), gospodarczej (rozwój gospodarczy), po wiele innych, jak np. technologiczna, a skończywszy na każdej, która w jakikolwiek sposób może na niego oddziaływać [Kalantari i in. 2008, s. 725; Léonard, Yurchyshyna 2010, s. 70].

Rozwój zrównoważony jest szczególnie istotny w przypadku rolnictwa, które z jednej strony jest zobligowane do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego na świecie i dochodowości producentom rolnym. Z drugiej strony, rolnicy muszą dbać o środowisko, które ma umożliwić zapewnienie żywności kolejnym pokoleniom [Jadalla A.E. Omar i in. 2011, s. 5160-5162].

¹ Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

Rolnictwo polskie jest bardzo zróżnicowane, zarówno pod względem wielkości gospodarstw rolnych, jak i ich produktywności, i zapewne tak też trzeba je rozpatrywać w kontekście zrównoważonego rozwoju. Nie należy w tym aspekcie traktować jednolicie wszystkich gospodarstw rolnych, mogłoby to bowiem wpłynąć na ocenę ich oddziaływania na środowisko lub gospodarkę.

Celem artykułu jest przedstawienie funduszy trafiających do gospodarstw rolnych ze środków unijnych, jako elementu wpływającego na rozwój zrównoważony w Polsce. Oczywiście liczba i zakres czynników określający rozwój zrównoważony w każdej ze sfer mogą być określane w sposób odmienny. Własne wskaźniki wypracowało OECD, Komisja Europejska w ramach programu IRENA, Europejskie Centrum Ochrony Przyrody w ramach programu ELISA oraz Główny Urząd Statystyczny [Faber 2007, s. 9-22; GUS 2011a].

W pracy celem określenia zmian w zakresie zrównoważonego rozwoju nie dokonano wyboru poszczególnych wskaźników, a określono jedynie obszar zainteresowania w każdej ze sfer, który podlega badaniu:

- 1) sfera gospodarcza (poziom dochodu),
- 2) sfera społeczna (warunki pracy, przestrzeganie prawa),
- 3) sfera środowiskowa (dbałość o środowisko).

2. Charakterystyka polskiego rolnictwa

Około 51,6% terytorium Polski wykorzystywane jest na cele rolnicze, w związku z tym odpowiednie zachowanie rolników w zakresie zrównoważonego rozwoju jest bardzo istotne. Natomiast powierzchnia użytków rolnych wynosi ok. 15 mln ha, co jednak nie wystarcza na zapewnienie samowystarczalności żywnościowej Polski (co-roczenie importujemy ok. 0,9 mln ton zbóż). Dodatkowo należy zwrócić uwagę na zróżnicowanie polskiego rolnictwa zarówno w zakresie wielkości gospodarstw rolnych, jak i intensywności produkcji rolnej. Większość gospodarstw rolnych w Polsce to gospodarstwa rodzinne. To właśnie one gwarantują harmonię w zachowaniu różnorodności biologicznej i integralność systemów naturalnych połączonych z realizacją celów gospodarczych oraz społecznych [Kołoszko-Chomentowska 2012, s. 66; Walczak 2011, s. 53]. Zgodnie z Powszechnym Spisem Rolnym liczba gospodarstw rolnych w Polsce to 2,278 mln, natomiast liczba gospodarstw indywidualnych (przeważnie rodzinnych) wynosi 2,273 mln. Zdecydowana większość gospodarstw w Polsce są to gospodarstwa małe, liczba tych od 0 do 5 ha użytków rolnych to 1,577 mln, a więc 69% wszystkich [Górecki 2011, s. 20-22; GUS 2011, s. 66].

W związku z rodzinnym charakterem gospodarstw rolnych większość rolników zapewne prowadzi działalność rolniczą w oparciu o system integrowany (szerzej o systemach rolniczych: [Baum 2008, s. 3]), którego celem jest zapewnienie stabilnej wydajności, z użyciem środków przemysłowych w umiarkowanych ilościach. Środki ochrony roślin, nawozy i gnojowica są nadal używane, ale na określonych, minimalnych poziomach, aby biopierwiastki nie przedostały się poza agroekosystemy.

Najczęściej stosuje się uprawę roślin zgodnie z warunkami siedliska i zaleceniami zmianowania, kładąc nacisk na uprawę roślin motylkowych i poplonów ścierniskowych. Zapewne ze względu na wymogi Unii Europejskiej i niejednokrotnie ograniczenia finansowe jest to najczęściej wybierany model rolniczy w polskich indywidualnych gospodarstwach rolnych. Zdecydowanie rzadziej niewielkie gospodarstwa rolne decydują się na rolnictwo konwencjonalne (potencjalne udoskonalenia produkcji roślinnej i zwierzęcej są automatycznie wdrażane w rolnictwie) lub trzeci z modeli – czyli rolnictwo ekologiczne² [Baum 2008, s. 3-5; Zimny 2007, s. 507-510].

Najczęściej stosowanym wskaźnikiem obrazującym zróżnicowanie rolnictwa w zakresie intensywności produkcji rolnej jest bilans azotu na 1 ha użytków rolnych. Jego wielkości są w dużym zakresie zróżnicowane: od najniższych wartości w Polsce południowo-wschodniej (19,9 kg w woj. podkarpackim) do najwyższych w Polsce centralnej i zachodniej (wielkopolskie 87,3 kg) [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2011, s. 35].

3. Kodeksy zawodowe w rolnictwie („finansowe” i etyczne)

Po wstąpieniu do Unii Europejskiej rolnicy są zobowiązani do przestrzegania wielu przepisów dotyczących troski i szacunku dla środowiska nie tylko w kontekście ewentualnych kar wynikających z odpowiednich przepisów, ale również z powodu możliwości utraty/oddania dofinansowania ze środków unijnych [Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2010].

Odpowiednie wymogi dotyczące Wzajemnej Zgodności (*cross-compliance*) dotyczą trzech obszarów i były wprowadzane sukcesywnie z kilkuletnim *vacatio legis* [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2013]³:

- 1) Obszar A (od 1 stycznia 2009 r.) obejmuje:
 - Identyfikację i rejestrację zwierząt,
 - Zagadnienia ochrony środowiska naturalnego.
- 2) Obszar B (od 1 stycznia 2011 r.), obejmujący:
 - Zdrowie publiczne,
 - Zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób,
 - Zdrowotność roślin.
- 3) Obszar C (od 1 stycznia 2013 r.), w którym zawiera się:
 - Dobrostan zwierząt.

Bezwzględnie należy podkreślić, że rolnicy, w przeciwieństwie do wielu grup społecznych, posiadają własny, wewnętrzny kult i szacunek do najważniejszego dla

² Gospodarstw ekologicznych było w Polsce w 2011 r. zaledwie 23 449.

³ Zasady wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) oznaczają powiązanie wysokości uzyskiwanych płatności bezpośrednich ze spełnianiem przez beneficjentów określonych wymogów w trzech obszarach. W przypadku nieprzestrzegania wymagań płatności bezpośrednie będą redukowane proporcjonalnie do naruszeń. Wymiar sankcji za nieprzestrzeganie wymogów podstawowych jest uzależniony od wielu czynników, np. zaniedbania, celowości działania lub powtarzalności.

nich czynnika produkcji: ziemi. Powszechnie znany w tym środowisku jest zwrot „ziemi nie oszukasz”, który odnosi się nie tylko do aspektu ekonomicznego uprawy ziemi (taki plon, jaki nakład), ale również do szacunku do ziemi, środowiska i innych czynników w jakikolwiek sposób z nią związanych. Niewątpliwie wpływa to na rozwój zrównoważony terenów wiejskich [Sulima 1980, s. 224-225]. Zwrot ten często zapożyczany jest przez innych jako podkreślenie nieprzemijalnych wartości, np. „Bo matematyki, tak samo jak ziemi, nie oszukasz” [Dziwisz 2010-2011, s. 52] lub „Życia nie da się oszukać, jak nie da się oszukać ziemi. Jeżeli wrzuci się w nią plewy, zbierze się chwasty” (bł. ks. Jerzy Popiełuszko).

4. Środki z UE w polskim rolnictwie

Unia Europejska, wspierając polskie rolnictwo, zwraca uwagę na rozwój zrównoważony. Środki trafiające na tereny wiejskie mają pozytywnie oddziaływać nie tylko na ludzi, ale również na zwierzęta, środowisko oraz różnorodność biologiczną tych terenów [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2011, s. 10-13]. Każde z działań współfinansowanych ze środków unijnych ma podlegać tzw. działaniom zabezpieczającym, ograniczającym lub kompensacyjnym celem zapewnienia zrównoważonego rozwoju i pozostawienia terenów wiejskich we właściwym stanie dla przyszłych pokoleń [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2011, s. 13].

Oczywiście inwestycje w gospodarstwach rolnych poczynione ze środków Unii Europejskiej oraz budżetu państwa w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007-2013⁴ należy rozpatrywać całościowo. W ramach priorytetowych kierunków wsparcia obszarów wiejskich UE, w ramach PROW na lata 2007-2013, zdefiniowano cztery osie. Każda z osi obejmuje kilka programów wsparcia rolnictwa lub obszarów wiejskich (tab. 1).

W pracy w aspekcie rozwoju zrównoważonego zostaną przedstawione inwestycje poczynione w każdej z osi w aspekcie sfer rozwoju zrównoważonego. Szczególnie istotny jest program Modernizacja gospodarstw rolnych (oś 1), którego cele to⁵:

- wsparcie finansowe inwestycji mających na celu poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez modernizację technicznej infrastruktury produkcyjnej,
- dostosowanie profilu, skali i jakości produkcji do potrzeb rynku,
- poprawa bezpieczeństwa żywności,
- poprawa warunków utrzymania zwierząt,
- ochrona środowiska lub
- bezpieczeństwo pracy.

⁴ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 jest instrumentem realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.

⁵ Cele tego programu wynikają z celu Wspólnej Polityki Rolnej: zwiększenie wydajności produkcji rolnej przez wspieranie postępu technicznego, racjonalny rozwój produkcji rolnej oraz jak najpełniejsze wykorzystanie mocy produkcyjnych.

Tabela 1. Osie i działania proponowane w ramach każdej osi zdefiniowane w ramach programu PROW 2007-2013

Osie	Programy
Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego	Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie
	Ułatwianie startu młodym rolnikom
	Renty strukturalne
	Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów
	Modernizacja gospodarstw rolnych
	Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej
	Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa
	Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych
	Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności
	Działania informacyjne i promocyjne
Grupy producentów rolnych	
Oś 2: Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich	Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania
	Program rolnośrodowiskowy
	Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne
	Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych
Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej	Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej
	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw
	Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej
	Odnowa i rozwój wsi
Oś 4: Leader	Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju
	Wdrażanie projektów współpracy
	Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2007, s. 170-314].

Wiele projektów, np. Modernizacja gospodarstw rolnych oraz Ułatwienie startu młodym rolnikom (oś 1), uzależnia otrzymanie pomocy od tzw. wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego (szerzej o wielkości ekonomicznej: [Majewski, Walczak 2011, s. 76-77]). Wpływa to na wyłączenie najmniejszych, nieprodukcyjnych gospodarstw rolnych z możliwości rozwoju. A to właśnie środki z tych programów gwarantują lepsze wyposażenie gospodarstw rolnych, czyli również zwiększenie plonowania. Oczywiście jego zwiększenie jest także możliwe poprzez wzrost nawożenia, np. nawozami mineralnymi. Z tego powodu istotne jest ciągle doposażanie gospodarstw, aby podnosić poziom produkcji, nie wykorzystując więcej „chemii” w gospodarstwie. Nowsze wyposażenie gospodarstw to także mniejsze straty np. podczas zbioru plonów lub w wykorzystywanych środkach ochrony roślin (opry-

skiwanie pól nowoczesnymi opryskiwaczami umożliwia odpowiednie, bezpieczne i efektywniejsze rozpylanie cieczy).

Podsumowując, można stwierdzić, że każda z osi w ramach PROW przyczynia się do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich:

- Oś 1 – to głównie sfera gospodarcza oraz społeczna i środowiskowa.
- Oś 2 – sfera środowiskowa.
- Oś 3 – sfera społeczna oraz gospodarcza.
- Oś 4 – sfera społeczna oraz gospodarcza.

Środki przeznaczane na rozwój obszarów wiejskich w ramach PROW przekroczyły 19 mld euro. Niewątpliwie środki te wpłynęły na zmiany na polskiej wsi. Ponad 8 mld zł skierowanych na modernizację gospodarstw rolnych pozwoliło na dynamiczny rozwój wielu z nich. Polska wieś w ostatnim okresie uległa dynamicznym przekształceniom, głównie dzięki środkom unijnym (tab. 2).

Tabela 2. Środki z PROW 2007-2013 przeznaczone na rozwój obszarów wiejskich

Wyszczególnienie	Limit środków dla działania na lata 2007-2013 (EUR)
Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, w tym:	
- Modernizacja gospodarstw rolnych	7 460 397 000
Oś 2: Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich	2 147 265 889
Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich	5 337 112 631
Oś 4: Leader	3 568 530 031
	787 500 000

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (<http://www.arimr.gov.pl>, 5.03.2013).

Corocznie na polską wieś trafia również kilkanaście miliardów złotych z tytułu płatności obszarowych. Kwoty te są przyznawane co roku tym, którzy prowadzą działalność rolniczą co najmniej na 1 ha użytków rolnych i spełniają Zasady Wzajemnej Zgodności (tab. 3).

Tabela 3. Dopłaty bezpośrednie w Polsce w kampaniach 2004-2012

Wyszczególnienie	Kampanie								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Liczba złożonych wniosków o przyznanie płatności obszarowych (w mln)	1,4	1,48	1,46	1,45	1,41	1,39	1,37	1,35	1,35
Kwota zrealizowanych płatności w ramach jednolitych płatności obszarowych (w mln PLN)	2 853	3 160	3 881	4 242	4 759	7 069	7 814	9 872	9 300

Tabela 3. cd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kwota zrealizowanych płatności w ramach uzupełniających płatności obszarowych – uprawy podstawowe (w mln PLN)	3 486	3 529	3 915	2 763	2 560	3 384	3 094	2 579	
Kwota zrealizowanych płatności w ramach uzupełniających płatności obszarowych – Rośliny energetyczne (w mln PLN)		789	1 697	12475	6 826	8 414			

*Stan na 1 marca 2013 r.

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (<http://www.arimr.gov.pl>, 5.03.2013).

Pomimo dużych środków trafiających na polską wieś wiele gospodarstw rolnych istnieje nadal, produkując przeważnie na własne potrzeby, w niewielkim zakresie wykorzystując środki unijne na rozwój. Gospodarstwa te również często prowadzą produkcję w oparciu o model integrowany lub w ogóle nie prowadzą działalności rolniczej. Działają one dzięki dopłatom bezpośrednim, i przeważnie dla dopłat bezpośrednich, które „konserwują” dotychczasową strukturę agrarną w Polsce⁶. Każdy rolnik otrzymuje bowiem dopłaty do hektara bez względu na wielkość prowadzonej produkcji. Oczywiście niewielka skala produkcji w wielu gospodarstwach rolnych ogranicza również możliwości zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego w Polsce, jednak z drugiej strony w wielu miejscach pozostawia praktycznie niewykorzystywane rolniczo obszary ziemi dla przyszłych pokoleń.

5. Podsumowanie

Duże gospodarstwa rolne, które produkują głównie na rynek, inwestują w swoją produkcję, szczególnie ze środków UE, co pozytywnie wpływa na ich rozwój. A coraz większe i lepiej wyposażone gospodarstwa rolne zapewniają ich właścicielom satysfakcjonujący dochód. I to one w kontekście zrównoważonego rozwoju zwracają uwagę na aspekty ekologiczne w swoich gospodarstwach m.in. z powodu ewentualnych kar finansowych polegających na utracie środków unijnych oraz własnego szacunku dla ziemi i środowiska.

Słabość polskiego rolnictwa, skutkująca mnogością niewielkich gospodarstw rolnych, może oznaczać jego siłę, gospodarstwa te bowiem najczęściej nie prowadzą intensywnej produkcji zwierzęcej i roślinnej opartej na „nowinkach technicznych”. W aspekcie środowiskowym gospodarstwa te niewątpliwie spełniają warunek zrów-

⁶ Część rolników pozostaje właścicielami gruntów rolnych ze względu na korzyści wynikające z ubezpieczenia w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

noważonego rozwoju, natomiast w aspekcie ekonomicznym ich właściciele są najczęściej osobami dwuzawodowymi lub pracującymi w „szarej strefie” w kraju lub za granicą, więc gospodarstwa te generują dla nich wystarczający dochód.

W przypadku sfery społecznej zrównoważonego rozwoju to każde z gospodarstw funkcjonuje w specyficznym środowisku, w którym zapewne jego interakcje z otoczeniem są poprawne, nie może sobie bowiem pozwolić na ostracyzm, o który, niestety, łatwo na terenach wiejskich [Bukraba-Rylska 2008, s. 283-330].

Literatura

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, <http://www.arimr.gov.pl>.
- Baum R., *Zrównoważony rozwój rolnictwa i kryteria jego oceny*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2008, no 1(7).
- Bukraba-Rylska I., *Socjologia wsi polskiej*, PWN, Warszawa 2008.
- Dziwisz E., *Ziemi nie oszukasz*, „Alma Mater” nr 130-131, grudzień-styczeń 2010-2011.
- Faber A., *Przegląd wskaźników rolnośrodowiskowych zalecanych do stosowania w ocenie zrównoważonego gospodarowania w rolnictwie*, Studia i raporty IUNG – PIB, z. 5, Puławy 2007.
- Górecki J., *Przyszłość gospodarstw rodzinnych w Polsce i Unii Europejskiej*, [w:] *Gospodarstwa rodzinne podstawą europejskiego rolnictwa*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Warszawa 2011.
- GUS 2011, *Powszechny Spis Rolny 2010 – Raport z wyników*, Warszawa.
- GUS 2011a, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski*, Katowice.
- Jadalla A.E. Omar et al., *A reviewed study of the impact of agricultural extension methods and organizational characteristics on sustainable agricultural development*, “International Journal of Engineering Science & Technology” 2011, vol. 3, issue 6.
- Kalantari K., Shabanali Fami H., Asadi A., Qasemi, I., Chubchian, S., *Major challenges of Iranian rural communities for achieving sustainable development*, “African Journal of Agricultural Research” 2008, vol. 3, no 5.
- Kołoszko-Chomentowska Z., *Farms development in the context of sustainable development*, “Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development” 2012, no 2 (31).
- Léonard M., Yurchyshyna A., *Impact of services on sustainable development of creative society*, “International Journal of Technology, Knowledge & Society” 2010, vol. 6, issue 5.
- Majewski P., Walczak D., *Zmiany w ubezpieczeniu zdrowotnym rolników*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2011, nr 3.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013)*, Warszawa 2007.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Prognoza oddziaływania na środowisko strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa*, Warszawa 2011.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, *Wymogi Wzajemnej Zgodności*, 2013.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie minimalnych norm, DzU 2010, nr 39, poz. 211 z późn. zm.
- Sulima R., *Dokument i literatura*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1980.
- United Nations, 1987, *Report of the World Commission on Environment and Development, Our Common Future*.

Walczak D., *Inwestycje w rodzinnych gospodarstwach rolnych jako forma gromadzenia kapitału emerytalnego*, „Polityka Społeczna”, Numer specjalny: Problemy zabezpieczenia emerytalnego w Polsce i na świecie, 2011.

Zimny T., *Definicje i podziały systemów rolniczych*, *Acta Agrophysica* 2007, vol. 10, no 2.

EUROPEAN UNION FUNDS IN FARMS AS AN IMPORTANT ELEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN POLAND

Summary: Agriculture as a sector is particularly vulnerable to negative behaviour which may affect sustainable development of rural areas. Agriculture is based on the use of natural resources to feed the population and to provide agricultural producers with appropriate income. Due to considerable funds which are provided by the European Union to all farms, both those which operate only to generate non-production benefits (direct payments, insurance in KRUS) as well as those which develop dynamically, Polish farms can be regarded as complying with the principles of sustainable development.

Keywords: farm, rural areas.